

УДК 351.74

Волков Ю. М. ©
викладач

Поливанюк В. Д. ©
кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-6-86-89

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Розглянуто окремі аспекти застосування вогнепальної зброї працівниками Національної поліції України під час виконання службових обов'язків. Поліцейський захід є однією з ключових складових функцій поліцейського, яка полягає в тому, що поліцейський має право застосовувати до особи дії або комплекс дій превентивного чи примусового характеру. На основі міжнародно-правових актів щодо застосування вогнепальної зброї працівниками поліції розглядається реалізація заходів примусу на правомірних засадах відповідно до діючого законодавства України. Дії працівників поліції не завжди є своєчасними та відповідними, особливо при застосуванні вогнепальної зброї під час виконання службових обов'язків, що призводить до порушення умов правомірності її застосування. В окремих випадках поліцейські при застосуванні вогнепальної зброї володіють тактикою і прийомами її застосування, але не володіють достатньою психологічною підготовкою, що й призводить до негативних наслідків.

Ключові слова: вогнепальна зброя, застосування, психологічні аспекти, працівник поліції, правомірність.

Постановка проблеми. Ситуація, що склалася в Україні, є не найкращою за всі часи її незалежності: порушення публічного порядку та вчинення тяжких злочинів особливо з використанням вогнепальної зброї тощо. Працівники поліції відіграють важливу роль у вирішенні цієї проблеми, тому що на них покладено безпосередні обов'язки щодо забезпечення безпеки громадян і публічного порядку, виявлення, запобігання та припинення кримінальних правопорушень. У діяльності поліції щодо забезпечення публічного порядку і публічної безпеки, охорони прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб, боротьби з різними правопорушеннями важливе значення має використання заходів примусу, до яких належать заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальна зброя. Дане дослідження проблемних питань застосування поліцейськими вогнепальної зброї – є актуальним.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідження проблем застосування працівниками Національної поліції України вогнепальної зброї здійснювалося у працях П.П. Андрушко, Ю.В. Бауліна, В.П. Віденка, А.В. Корінець, Н.Т. Куц, Л.Л. Попова, А.О. Терещука, І.С. Тишкевича, М.П. Федорова, О.С. Фролова, Л.Г. Чистоклетова тощо.

Метою статті є дослідження проблем, пов'язаних із застосуванням працівниками Національної поліції України вогнепальної зброї.

Виклад основного матеріалу. Застосування вогнепальної зброї – найбільш суворий захід примусу. Вона застосовується поліцейським у виключних випадках – якщо існує загроза життю поліцейського або інших осіб чи правопорушник чинить збройний опір. Застосуванню вогнепальної зброї передують попередження, за виключенням випадків, коли особа чинить збройний опір або при спробі особи заволодіти вогнепальною зброєю поліцейського. Вогнепальна зброя не може бути застосована у місцях, де можливо завдати шкоду іншим особам.

Як зазначено у ч. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію»: поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю: якщо

існує безпосередня загроза життю особам (поліцейському, членам його сім'ї, жертві нападника, заручнику тощо) або для затримання особи, що чинить збройний опір (що теж створює загрозу життю працівника поліції). [1]

При застосуванні вогнепальної зброї працівник поліції здійснює ряд дій юрисдикційного, організаційно-управлінського, публічно-владного, виконавчо-розпорядчого характеру. Отже, застосування зброї - це важлива форма реалізації правових норм і ступеня управлінської діяльності.

Застосування вогнепальної зброї є кульмінаційним етапом діяльності працівника поліції, тут перехрещуються правові, соціальні, психологічні, релігійні, професійні та адміністративно-правові аспекти особистості працівника поліції.

Метою застосування поліцейськими вогнепальної зброї як примусового заходу є забезпечення подолання спротиву проведенню превентивного поліцейського заходу, відновлення публічного порядку та публічної безпеки, локалізація соціальної напруги або забезпечення особистої безпеки поліцейського.

Керівні принципи застосування поліцією заходів примусу, процедурні аспекти та обмеження щодо інтенсивності застосування вогнепальної зброї поліцейськими передбачено такими міжнародними нормативно-правовими актами, як: Рекомендація Rec. (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів [2]; Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 р. [3]; Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Про Декларацію про поліцію» [4].

Кодекс поведінки службовців органів правопорядку(затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17 грудня 1979 року) (стаття 3) визначає що всі службовці органів правопорядку можуть застосовувати силу тільки у разі суворой необхідності і в обсязі, необхідному для виконання їх обов'язків [3].

У цьому положенні підкреслюється, що застосування сили службовцями органів правопорядку має бути винятковим; хоча, мається на увазі, що службовці органів правопорядку можуть бути уповноважені застосовувати силу, за розумної необхідності в конкретних обставинах для запобігання злочину або при виконанні законного затримання чи допомозі в його проведенні щодо порушників або підозрюваних; сила, що виходить за ці межі, не може бути застосована. Національне право обмежує застосування сили службовцями органів правопорядку відповідно до принципу пропорційності. Слід розуміти, що слід дотримуватися таких національних принципів пропорційності при тлумаченні цього положення В жодному разі це положення не має тлумачитися як таке, що санкціонує застосування сили, яка не є пропорційною до законної мети, яка має бути досягнута.

Рекомендації Rec. (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалені Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів) (п. 20) організація поліції повинна містити ефективні заходи для забезпечення чесності та належного виконання своїх обов'язків службовцями поліції, зокрема, щоб гарантувати повагу до основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції з прав людини [2].

Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Про Декларацію про поліцію» (п. 12, 13) - при виконанні своїх обов'язків, офіцер поліції зобов'язаний використовувати всю необхідну рішучість для досягнення мети, яка передбачена або дозволена законодавством, але ніколи не повинен використовувати більше сили, ніж це є розумним. Офіцери поліції повинні отримувати зрозумілі та чіткі розпорядження щодо способу та обставин, за яких вони повинні застосовувати зброю [4].

Поліцейський захід є однією з ключових складових функцій поліцейського, яка полягає в тому, що поліцейський має право застосовувати до особи дії або комплекс дій превентивного чи примусового характеру.

Застосування поліцейського заходу має превентивно-примусовий характер та застосовуються з метою запобігання подальшого порушення закону та забезпечення безпеки поліцейського та інших осіб.

Реалізація застосування заходу повинно здійснюватися на правомірних засадах, в межах нормативно-правових актів, маючи ефективний спосіб реалізації.

Дані керівні положення міжнародних документів знайшли своє відображення й у вітчизняному законодавстві. Зокрема, у межах заходів реагування на правопорушення, визначених Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України

«Про Національну поліцію» заходи примусу застосовуються поліцією з метою забезпечення особистої безпеки поліцейського, безпеки оточуючих, припинення протиправних посягань та затримання правопорушника.

Наслідком застосування примусу може бути затримання правопорушника у встановлений у законі спосіб, припинення правопорушення, відвернення загрози життю і здоров'ю поліцейського або інших осіб.

Відповідно до ст.ст. 42–46 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише після проходження ним спеціальної підготовки у межах курсів первинної професійної підготовки (спеціалізації) та підвищення кваліфікації протягом усього часу перебування на посадах поліцейських. На заняттях з вогневої підготовки поліцейські мають набути та вдосконалити навички: умілого поводження з вогнепальною зброєю (швидкісне дістання пістолета з кобури та приведення його в бойову готовність, виконання пострілу, усунення затримок при стрільбі тощо); виконання прийомів швидкісної стрільби в різних умовах, з різноманітних положень та з перенесенням вогню по мішенях; припинення протиправних дій за допомогою вогнепальної зброї, тактики застосування та використання зброї в оперативно-службовій діяльності (прийняття рішення про застосування та використання вогнепальної зброї, вибір цілі для знешкодження); безпечного поводження з вогнепальною зброєю; з інших питань вогневої підготовки, що виникають у процесі оперативно-службової діяльності.

Поліцейський уповноважений активно застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами. До способу подолання активного опору з боку правопорушника слід також віднести застосування поліцейським вогнепальної зброї – оголення вогнепальної зброї, приведення її до бойової готовності та спрямування у бік правопорушника (демонстрація вогнепальної зброї) як попередження особи про можливість її активного застосування. Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для активного застосування вогнепальної зброї поліцейським.

Поряд з позитивними моментами чинного законодавства деякі питання потребують додаткового правового регулювання та роз'яснень (уточнень).

Так, у ч. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» визначено вичерпний перелік підстав для застосування поліцейським вогнепальної зброї та у ч.6 ст.46 закону визначено обставини при яких поліцейському дозволяється застосовувати вогнепальну зброю без попередження.

Поліцейські України отримали набагато більше прав на застосування вогнепальної зброї. Навіть дістати пістолет поліцейський тепер вправі вирішивши, що він може знадобитися. Тепер будь-який напад дає поліцейському право спустити курок. Стріляти без попередження поліцейський може і в тому випадку, якщо небезпечний злочинець намагається втекти за допомогою транспорту.

Висновки. Насправді, на практиці виникає багато запитань щодо використання вогнепальної зброї поліцейськими. Так, законом дозволяється застосовувати вогнепальну зброю під час відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю, захисту осіб від нападу, для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю і здоров'ю людей та/або поліцейського або особа, яка вчинила особливо тяжкий злочин, втікає за допомогою транспортного засобу. Але в реальних умовах завжди є небезпека завдати шкоди іншим особам, не пов'язаними зі злочинними діями в зв'язку з тим, що більшість небезпечних злочинів з використанням вогнепальної зброї відбувається саме в громадських місцях де перебуває значне скупчення людей і фактично поліцейські можуть застосовувати вогнепальну зброю здебільшого на відстані до 5 м, оскільки на більших відстанях небезпека завдати поранення іншим особам у разі не влучання у злочинця чи правопорушника значно збільшується, що автоматично веде до кримінальної відповідальності стосовно поліцейського.

Також після застосування поліцейським вогнепальної зброї, відразу ж табельна зброя вилучається та проводиться службове розслідування, тобто весь цей час поліцейський, який застосував вогнепальну зброю фактично усувається на період перевірки від виконання службових обов'язків. Крім того, як правило, на практиці застосування вогнепальної зброї частіше за все відбувається в екстремальних умовах, після фізичного навантаження (двоєю з правопорушником, його переслідування або в ситуаціях,

пов'язаних з використанням зброї проти поліцейського). Особливо небезпечні злочинці при вчиненні кримінальних правопорушень з використанням вогнепальної зброї, пускають її в хід без зайвих вагань, не обтяжуючи себе правомірністю щодо її застосування або забезпечення безпеки інших осіб. В той же час поліцейський завжди повинен пам'ятати про правові підстави застосування вогнепальної зброї, настання кримінальної відповідальності за її неправомірне застосування а також заборону застосування вогнепальної зброї в місцях де існує імовірність завдати шкоди іншим особам.

Бібліографічні посилання

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [Офіційний сайт Верховної Ради України]. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Рекомендація Rec. (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів // Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О.А. Банчука. К.: Москаленко О.М., 2013. С.19-51
3. Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку (прийнятий резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р.) URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/code_of_conduct.shtml
4. Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. 408 с.

Надійшла до редакції 30.01.2018

SUMMARY

Volkov Yu.M., Polyvanyuk V.D. Problematic issues of the use of firearms by national police officers while performing official duties. The article is devoted to separate aspects of the use of firearms by the employees of the National Police of Ukraine during the performance of official duties. A police action is one of the key functions of the police, which consists in the fact that the police officer has the right to apply to the person the action or complex of actions of preventive or coercive nature.

On the basis of international legal acts on the use of firearms by police officers, the enforcement of coercive measures is considered on the lawful basis in accordance with the current legislation of Ukraine, according to which a policeman has the opportunity to use firearms without warning, but the actions of police officers are not always timely and appropriate, especially when using firearms during official duties, which leads to a violation of the lawfulness of its application. In some cases, police use firearms with tactics and methods of use, but do not have sufficient psychological training, which also leads to negative consequences. This is precisely one of the problem issues related to the use of firearms by the officers of the National Police of Ukraine during the performance of official duties.

Also in the scientific article, the authors analyze normative acts defining the guidelines for police coercion, procedural aspects and restrictions on the intensity of use of firearms by police officers.

Keywords: *firearms use, psychological aspects, police officer, lawful use of firearms, highest social value, law enforcement officer.*

УДК 351.74

Клапошук М.М. ©

викладач

(Криворізький факультет

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-6-89-92

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬ ПАТРУЛЬНІ ПОЛІЦЕЙСЬКІ ПРИ ВИСОКОМУ РИЗИКУ ЗУПИНЕННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ

Розглянуто особливості тактичних прийомів патрульних поліцейських при зупиненні транспортного засобу для перевірки з високим ступенем ризику. Змодельовано послідовність дій патрульного поліцейського при вербальному спілкуванні з водієм транспортного засобу та особами, що знаходяться у транспортному засобі, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. Запропоновано тактичні дії патрульному поліцейському у керуванні підрозділами прикриття, додатковими підрозділами поліції та підрозділом для перевірки зупиненого транспортного засобу.

Ключові слова: *високий ризик, тактичні прийоми, транспортний засіб, основний підрозділ, контроль, підрозділ прикриття, додатковий підрозділ, контакт-прикриття.*

© Клапошук М.М., 2019